

natuur is, na de bijbel, de belangrijkste bron om God te leren kennen. Mits godvrezend ('reverent') geformuleerd, durfde Calvin de stelling aan dat 'de natuur god is'. Zelfs 'dour Calvin,' zegt Stoll, 'could not resist Geneva's stunningly beautiful situation on the shores of Lake Geneva with gleaming Mont Blanc [...] rising majestically behind the stone face of Mont Salève'. De aanpak van Stoll is aanstekelijk. Hij begint ieder hoofdstuk met een beroemd landschapsschilderij of een beroemde foto van Amerikaanse herkomst waarbij de gelovige achtergronden van schilder en fotograaf breed worden uitgemeten. Zo bevat *View from Mount Holyoke... after a thunderstorm* van Thomas Cole uit 1836 een typisch congregationalistische boodschap: achter de wegtrekkende storm zien we in het Hebreeuws 'Noach' op een heuvelrug gekerfd waaronder een door mensenhand vruchtbaar gemaakt agrarisch Arcadië zich uitstrekt. Vergelijk dit met de duistere 'presbyteriaanse' foto van Ansel Adams, *Clearing Winterstorm, Yosemite National Park* (1936) waar de mens geheel ont-

breekt en alleen de overdonderende natuur zichtbaar is.

Het verschil tussen congregationalisme en presbyterianisme (en een aantal andere religieuze stromingen) is intrigerend en komt uiteindelijk in het boek goed 'uit de verf'. Onder andere omdat Mark Stoll de religieuze achtergrond van Amerikaanse presidenten weet te koppelen aan hun beleid op het gebied van de natuurbescherming. Maar een kanttekening is wel op zijn plaats. Tot ver in de twintigste eeuw was het protestantisme uit het noordoosten van de VS bijzonder dominant in het intellectuele leven. De vroege natuurbeschermers waren 'WASP' (White Anglo-Saxon Protestant), of stamde er vanaf, maar de kans dat een natuurbeschermers zo'n achtergrond had was nogal groot. Desalniettemin maakt de studie wel nieuwsgierig. Wie *Inherit the Holy Mountain* heeft gelezen zou graag, en dat dan letterlijk, de doopceel lichten van 'groene' denkers zoals Lucas Reijnders, Wouter van Dieren, Frank Vera of Frans de Waal.

Wybren Verstegen, Vrije Universiteit

Frans Verhagen, *Toen de katholieken Nederland veroverden. Charles Ruijs de Beerenbrouck 1873-1936* (Boom; Amsterdam, 2015) 405 p., ill., €29,90 ISBN 9789089536570

Geslepen machtpoliticus

Als achtergestelde provincie zal Limburg in 1918 allerm minst hebben verwacht dat zij de eerste katholieke premier van Nederland zou leveren. En nog wel een die maar liefst drie kabinetten op zijn naam zou zetten (1918-1921, 1922-1925, 1929-1933). Sterker nog, Ruijs de Beerenbrouck was zelf verrast toen hem in 1918 de eer te beurt viel om 's lands hoogste politieke ambt te gaan bekleden. Deze jonkheer heeft de reputatie van een non-politicus, een gezagsdrager van tweede garnituur. Frans

Verhagen maakt korte metten met dit beeld in zijn gedegen proefschrift en biografie van deze katholieke voorman, zonder dat zijn boek geschaard moet worden bij de hagiografische geschriften die er ook over Ruijs bestaan. Dit was een premier die bij aantreden in 1918 schuchter was en haast eerbiedig tegenover zijn nieuwe ambt. Maar hij groeide in zijn rol en werd steeds meer een politicus met zelfvertrouwen, die aanzien en respect verwierf. Verhagen noemt hem dan ook een 'goed poli-

ticus. [...] Ruijs deed wat succesvolle politici doen: hij verwierf macht, behield macht en gebruikte die macht om zijn doelstellingen te verwezenlijken.’ (p.317)

Verhagen heeft zelf een katholieke achtergrond. Bovendien schreef zijn vader een proefschrift over de formatie van het eerste kabinet-Ruijs en werkte zijn grootvader, Frans Teulings, samen met de katholieke voorman. Dit boek is een aanwinst voor de geschiedschrijving over katholieke politici in het interbellum. Zo dik is dergelijke literatuur niet gezaaid, waar biografieën van katholieke politici van na 1945 inmiddels wel in redelijke mate voorhanden zijn. Het is ook een waardige tegenhanger van de biografieën over de twee andere – protestantse – premiers uit het interbellum, die van Herman Langeveld over Colijn en de biografieën van Henk van Osch en Meindert van der Kaaij over De Geer.

Verhagen heeft een klassieke biografie geschreven, met de nadruk op het publieke optreden van zijn protagonist. Diens privéleven komt weinig aan bod. Dit heeft ook te maken met een tekort aan bronnen. Voor zover deze uitsluitel geven, past Ruijs in het beeld van de vroegere, mannelijke, politici, die zwijgzaam waren als het ging om hun privéleven. Verhagen wijst niet op het gebrek aan uniciteit van Ruijs in dit opzicht, zoals de auteur zich over het geheel genomen weinig vertrouwd toont met de theoretische kanten van de politieke biografie. ‘Wie was de werkelijke Ruijs?’ (p.12) is een problematische vraag in het licht van de discussies over het waarheidsgehalte van biografieën. Ruijs had een gezin met kinderen, maar veel vernemen we daar niet over. Wat we daarover te weten komen, is niet onverdeeld gunstig. Hij was een workaholic, die weinig tijd had voor zijn gezin – zijn echtgenote Maria lijkt daar allerminst tevreden over te zijn geweest – en die zijn kinderen op tijd naar kostschool stuurde (wat overigens past in

de katholieke notabelentraditie). Kortom, leven en loopbaan van Ruijs zijn typerend voor het dominante genderpatroon van die tijd. Ruijs had wel veel eerbied en aandacht voor zijn ouders. Dit ging zover dat hij het gouverneurschap van Limburg tegen zijn zin op zich nam omdat dit de wens was van zijn vader, die dezelfde functie had bekleed. Ruijs hield meer van de Haagse politiek en was dan ook opgelucht toen hij geroepen werd voor het premierschap en zich zo kon ontdoen van een functie die hij met lange tanden bekleedde.

Ruijs was ook niet steeds de aimabele goedmoedelijke persoon die hij in de beeldvorming, geheel volgens het clichébeeld van de Limburger, zou zijn. Hij was nogal eens nukkig en humeurig en bovendien niet erg collegiaal. Kabinetsleden hoefden niet zonder meer op zijn loyaliteit te rekenen en als het zo uitkwam liet Ruijs ze bungelen en soms vallen als een baksteen. Verhagen lezende doemt het beeld op van een geslepen tacticus, die niet te beroerd was om mensen tegen elkaar uit te spelen, maar die op deze wijze zijn kabinetten door moeilijke periodes wist te halen. Naarmate Ruijs ervarener werd, was hij meer opgewassen tegen belangrijke tegenspelers als koningin Wilhelmina en de katholieke fractieleider in de Tweede Kamer, Willem Nolens. De eerste verloor gaandeweg haar reserves ten opzichte van deze ‘paapse’ premier en kon steeds beter met hem samenwerken. De laatste moest tot de conclusie komen dat hij Ruijs had onderschat en dat deze in steeds mindere mate de volgzaam leerling was die Nolens voor zich gewenst had toen hij Ruijs naar Den Haag haalde als premier.

De titel van dit boek is terecht. Ruijs heeft grote verdiensten gehad voor de katholieke eenheid, een belangrijke doelstelling van de bisschoppen en de leidende politici en niet gemakkelijk bij een volksdeel dat bestond uit diverse rangen en standen. Afkomstig uit de

hoogste kringen had hij gevoel voor de noden van de arbeiders op een standsbewuste, paternalistische manier. Hij steunde zijn minister van Arbeid Piet Aalberse bij de totstandkoming van belangrijke sociale wetgeving tijdens zijn eerste kabinet; niet in de laatste plaats om een dam op te werpen tegen de gehate socialisten. Zaken als de invoering van de achturige arbeidsdag, een invaliditeitswet en een verbeterde oudedagsvoorziening legden de basis voor de latere verzorgingsstaat. Op deze wijze droeg Ruijs bij tot de emancipatie van de katholieken. Zij werden geleid door een voorman die zijn mannetje stond tijdens de 'revolutie' van Troelstra in november 1918, al kwam daar ook een dosis geluk bij kijken.

Hij zorgde ervoor dat zijn geloofsgenoten benoemd werden op belangrijke posten. Als voorzitter van de Tweede Kamer in de jaren 1925-1929 en 1933-1936 breidde hij zijn macht verder uit. Zo wist hij een belangrijke rol te spelen bij de totstandkoming van het kabinet-De Geer I (1926-1929). Nochtans was Ruijs geen charismatische, krachtige figuur, noch een inhoudelijk zwaargewicht. Evenmin was hij een goede spreker. Op de grote economische crisis van de jaren dertig had het derde kabinet-Ruijs geen adequaat antwoord, net zo min als zijn opvolger Colijn dit zou hebben.

Anneke Ribberink, Vrije Universiteit Amsterdam